

Nicolay Benjamin Batt – «fremragende og uegennyttig» sykehuslege i utkant-Norge

Michael 2012;9:325–33.

Dr. Nicolay Benjamin Batt (1865–1932) kom til Nordre Trondhjems Amtssykehus i Namsos 1893 med ca. et halvt års kandidaterfaring etter embetseksamen. Han måtte begynne som alle uerfarne leger – skaffe seg erfaring og lære mer. Dette betydde at han måtte øve seg på namdalingene, kanskje til bekymring og lidelse for noen av de første, men helt sikkert til stor glede og nytte for de aller fleste senere i hans lange tid ved sykehuset. Slik var det for flere «eneleger» ved små utkantsykehus og Batt's historie er kanskje ikke enestående. Her er et forsøk på å belyse hvordan han tilegnet seg kunnskaper innenfor sine praktiske og økonomiske rammer.

Nicolay Benjamin Batt ble født 18. mai 1865 i Flekkefjord som første barnet til kjøpmann og konsul Oscar Philip Louis Olsen og hustru Karen Sofie Gundersen, altså i en privilegert familie hvor det også kom tre brødre etter hvert. Oscars bestemor kom fra England under Napoleonskrigene og hadde etternavnet Bath som ble videreført av ætlinger som Batt senere (1).

Broren Hjalmar ble industridirektør etter ingeniørutdanning i Paris, og broren Sigvard hadde handels- og økonomiutdanning og var norsk konsul i Tunis. At Nicolay Batt kjente til sitt utenlandske opphav, kan kanskje være en av grunnene til at både han og brødrene i betydelig grad vendte blikket mot Europa. Alt tyder i alle fall på at de kom fra en ressurssterk familie. Unge Nicolay tok examen artium i Oslo 1884 og ble cand. med. med laud i des. 1892.

I oktober 1893 ble han etter noen måneders kandidattjeneste ved Trondhjems Hospital konstituert som sykehuslege ved Nordre Trondhjems Amtssykehus, senere kalt Namdal sykehus ved Namsos i Axel Cappelen's (1858–1919) permisjonstid.

Figur 1: Barnerom på Namdal sykehus høsten 1906. Sittende ved bordet overlege Nicolay Batt, stående fra v. Diakonisse Lovise Helø, distriktslege Ole Fladvad, Diakonisse Anna Cathinka Ofstedahl og en ukjent diakonisse(?) Pasienten til v. er Anna Sætereng, 11 år, som døde 17/1 1907 av tuberkulose, skal etter tradisjonen være modell for visen «I en sal på hospitalet», som angivelig skal være skrevet av dr. Batt. De to øvrige barna er også identifisert. De døde etter få år av tuberkulose og polio.

Dette skulle vise seg å vare i tre og et halvt år. Da Cappelen kom tilbake i 1897, ble det bare for noen få måneder. Deretter ble Batt i september 1897 på ny konstituert, og like etter ansatt som overlege ved Namdal sykehus(2,3).

Sommeren hadde han benyttet til å assistere reservelegen ved Trondhjems Hospital og hadde altså sørget for litt, sikkert nødvendig, faglig påfyll.

Selv om det fra 1900 også var bevilget penger til en assistentlege, var stillingen bare sporadisk besatt og legene fra distriktene rundt måtte blant annet hjelpe med assistanse under operasjoner. I sine notater bekymrer Batt seg over at det er vanskelig å skaffe vikar i vakansene under hans studiereiser. Fra ca 1916 ble assistentlegestillingen mer stabilt besatt. Han så åpenbart at det likevel var helt nødvendig med faglig påfyll og egen fagutvikling videre for å gjøre tilfredsstillende arbeid.

Sykehuset hadde også både gamle bygninger fra 1840-årene, opprinnelig bygd for å huse spedalske og venerisk syke, og personale som skulle dekke de samme sykdommers behov. Diakonisseanstalten avtalte fra 1890 å holde en diakonisse ved sykehuset, men resten av personalet var mer tilfeldig opplært. Batt så sikkert et skrikende behov for medisinsk kvalitet og kompetanse, og i samarbeide med dr. Edvard Kaurin (1839–1917) som tidligere hadde vært i Grong, arbeidet han allerede før århundreskiftet for en treårig sykepleieutdanning. Han lyktes i alle fall i å få til en sykepleieutdanning på halvannet år ved Namdal sykehus fra 1914(4,5).

Faglig utvikling

Som god leder så Batt altså fra første stund viktigheten av faglig utvikling, og han startet med seg selv. Våren 1898 var han tre måneder i Berlin og i Bern for å lære mer kirurgi og i 1902 seks uker i Paris og i Berlin for det samme. Senere hadde han i 1904, 1906 og 1908 tilsvarende studieopphold for å lære kirurgi i Stockholm, Malmö, Lund, Uppsala, København, Hamburg, Köln og Bonn. Da han i 1908 etter 15 år som overlege søkte om en beskjeden lønnsøkning, skrev han følgende: «at jeg i all denne tid har anvendt det meste av min visstnok ikke særlig rigelige gasje til gjennom anskaffelse av instrumenter og litteratur og gjennom studiereiser å utdanne meg for min stilling. Etter hvert som ens erfaring tiltar og etter hvert som man påtar seg større oppgaver, kommer man naturligvis også til å stille større fordringer ikke bare til seg selv, men også til de forhold hvorunder man arbeider.» Han påpekte videre viktigheten av å være både faglig oppdatert og ha gode ytre arbeidsforhold for å holde en god og stabil bemanning, alt til pasientens beste.

Dr. Batt fikk forhåpentligvis en velfortjent lønnsøkning og i 1913 kom det etter hans iherdige innsats endelig et nytt sykehusbygg med moderne operasjonsstue og røntgenutstyr.

Han hvilte imidlertid ikke på sine laurbær. Fra 1913 til 1923 har vi bevart en serie notatbøker som forteller i detalj om hva han studerte på sine reiser, skisser av praktiske løsninger for håndvask, trekkfrie vindusventiler, strekkanordninger ved brudd, benspiker ved pseudoarthroseoperasjoner, sykeromsinnredning, karakterskjema for søsterelever osv., osv. Han beskriver i detalj praktiske småtriks han fikk se og høre i forbindelse med en rekke operasjoner hos mange forskjellige kirurger i Stockholm, København, Berlin, Leipzig og andre steder(7).

Eksempler på inngrep han studerte nøye, var prostatectomi, nefrectomi, ventrikkelseksjon, rectumkirurgi, strumaoperasjoner, mammaamputasjon og vaginal hysterectomi, videre ekstremitetskirurgi som amputasjoner,

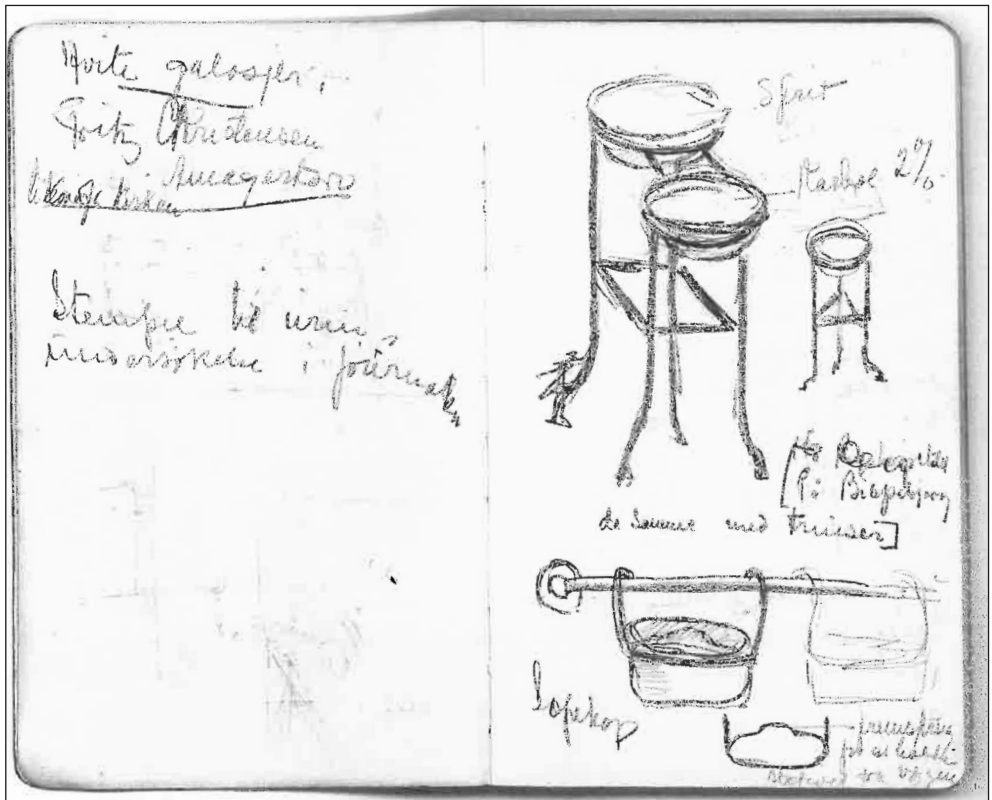
Figur 2: Overlege Nicolay Benjamin Batt, Namdal sykehus.

senetransposisjoner og pseudoartroseoperasjoner. Alt ble gjort i lokalanestesi eventuelt med litt «ætherrus».

I tillegg gjør han notater om medisinerer, premedikasjon, diett, mobilisering og postoperative tiltak. Han har også med en del om medikamentell behandling og andre ikke-operative tiltak. I tillegg har han notater om sykepleierbemanning, toalettforhold, vask og desinfeksjon, møbler og gardiner.

Alle disse medisinske opplysningene er ispedd opplysninger om teater og konsertprogram, hotelladresser, priser på vin, kollegers boligadresse, valutakurser, osv.(6). Ved Namdal sykehus eksisterer fortsatt komplett journalarkiv fra ca. 1913/14 (nytt sykehus 1913) til dags dato. Her finnes fra Batt's hånd journaler sirlig skrevet med skisser av både røntgenundersøkelser og operasjoner. Både gode og mindre gode resultater er dokumentert. Han forsøkte f.eks. craniotomi og reseksjon av corticall focus i et tilfelle av langvarig focalt utløst status epilepticus, men pasienten døde.

Forfatterens farmor fortalte om sin operasjon for *ulcus ventriculi* som 28 år gammel trebarnsmor i 1918 slik: «... og dr. Batt hadde gjort slik operasjon en gang før, men den pasienten døde dagen etter operasjonen!»

Figur 3: Skisser og tekst fra studiereise 1913.

Hun fikk en vellykket operasjon og et godt liv i 64 år etterpå og fortalte at alle likte Batt.

Det er altså all grunn til å si at Batt ikke bare dro på studiereiser for å se og lære, men han brukte sin lærdom uegennyttig til pasientenes beste.

Samtidens vurdering illustreres av at han i 1925 ble Ridder av 1. klasse i St Olavs orden for «fremragende og uegennyttig virksomhet som lege».

Krisetider

Etter 1923 har vi ikke sikre dokumentasjoner på at han var på studiereiser. Det er nærliggende å sette det i forbindelse med den økonomiske kritesituasjon som hele verden befant seg i fra tidlig i 20-årene. For Namdal sykehus førte det til enorme økonomiske etterslep på grunn av sykekassenes manglende betalingsevne. Både banker og privatpersoner gikk konkurs, slik at sykehusets utestående fordringer på det meste tilsvarte mer enn et årsbudsjett. Det er ikke funnet spor etter krav om lønnsøkning fra dr. Batt,

Løpe-Nr. 258
1918

Navn Karthea Maer

Röntgenundersøkelse ~~av~~

I Stærke grøten + spiset

II Ca. $\frac{1}{4}$ t senere. Det meste av grøten i nedre del av ventrikk. Da synes laget litt at passere G. & Pylorus fungerer

III Se 20 min som alt grøt i nedre ventrikk-del. En liten rask skjeve høiere og 1/2 et par fine skarpe stråformer skjygd langt

IV $4\frac{1}{2}$ t senere. En liten rest i ventriklen (cael similitudo)

V. 10 t efter måltidet. Intet i ventrikk. Grøten i caecum

Figur 4: Journal med røntgenbeskrivelse og skisser av ventrikkell/duodenum-gjennomlysning 1918, etter operasjon med gastroenterostomi ved dr. Batt. (Pasienten er forfatterens farmor!)

og vi vet at også hans enke i over 20 år levde uten regulering av pensjonen. Begge var sikkert personlig beskjedne.

Det er kanskje ikke bare økonomisk krisesituasjon som reduserte Batt's reisevirksomhet de siste årene. Dr. Alexander Holst (1866–1947) skrev i sin nekrolog at Batt hadde hatt tiltagende hjerteproblemer de siste par årene og man kan vel ikke se bort fra at egne helseproblemer det kan ha redusert aktiviteten hans.

Figur 5: Overlege Nicolay Benjamin Batt's gravferd i Namsos 19.april 1932.

I tillegg til å være lege med hovedinteresse innen de kirurgiske fagene, prøvde Batt å avhjelpe problemene i tuberkulosens kjøl vann. Alt i 1904 fikk han bygget et lite anneks eller pleiehjem for åtte tuberkuløse nær sykehuset. Behovet ble etter hvert mye større, og etter iherdig innsats av sanitetsforeningene og byggekomite med Batt som formann, ble Namdal Helseheim åpnet i 1926.

Det var tidlig fast lege på Helseheimen og det ble en stor avlastning for sykehuset og dermed også for dr. Batt. I en periode hvor tuberkulosen var den største enkeltsykdom som truet samfunnet, ble sikkert fullføringen av helseheimen en verdig sluttsten i det uegennyttige arbeidet han gjorde for at befolkningen i Namdalen og langt utover det skulle få et bedre liv.

Det gode mennesket

Selv om hverdagen for dr. Batt sikkert var fylt av godt legearbeid, var han aktivt interessert i resten av samfunnets ve og vel og i at enkeltpersoner hadde det bra. Spesielt barna lå hans hjerte nær, og flere eldre har fortalt om hans omsorg for barn og unge. Han kom med personlige julegaver til alle som måtte feire høytiden på sykehuset og jeg har aldri hørt om noen fortelle at de var redd Batt, slik barn ofte kan være redd en lege. Batt satt

også i byens kommunestyre og var i en årrekke medlem av skolestyret, dels som formann. Han ble også anmodet om å stille til stortingsvalg, men ba om å få slippe. I den allmenntilgjengelige leseforeningen Namsos Athenæum var han styreformann og han var en ivrig friluftsmann både i lokalmiljøet og med turer i Jotunheimen.

Notatbøkene fra studiereiser i Europa forteller også om konserter med program og om innkjøp av noter. Han var selv musiker med cello som hovedinstrument og den er fortsatt i bruk i Namdalen.

Dr. Batt giftet seg i 1920 med Aglaia Batt f. 1886 fra Hellas. Hun hadde tidligere vært gift med Batt's bror Sigvart som døde i 1914 som norsk konsul i Tunis og fikk ingen barn. Som pianistinne var hun lærer for mange barn i Namsos som ville lære å spille. Kort før Batts død opprettet de to legater, hvor det ene skulle utdeles til utdannelse av unge kvinner og menn i Namdalen og det andre til trengende pasienter ved Namdal sykehus.

Ettermæle

Nicolay Benjamin Batt døde av hjertesykdom på Rikshospitalet i Oslo 13. april 1932 knapt 67 år gammel. Han hadde fratrudd stillingen ved nyttår og hans etterfølger hadde allerede begynt, nok et bevis på det ansvar Batt hele tiden hadde vist overfor befolkningen i området. Selv 80 år etter hans død går det i Namdalen frasagn om ham som kom hit og begynte å øve seg som kirurg på befolkningen, men som ble her som avholdt lege i nesten 37 år (9). Alexander Holst beskrev dette i en nekrolog i Aftenposten 20. april 1932, også gjengitt i Tidsskrift for den Norske Legeforening samme år (3, s. 607)

Dr. Batt ble begravet på fylkets regning på Namsos gamle kirkegård 19. april 1932, den største begravelse som har vært sett i byen noen gang. Det spesielt gode forhold Batt hadde til barn, kom til uttrykk ved at skolene hadde gitt barna fri og de sto oppstilt langs ruten for båren.

Billedhugger Trygve Thorsen modellerte en byste av Batt siste leveår. Den ble avduket i sykehushagen etter selve gravferden. Lokalavisene i Namsos hadde både nekrologer og flere referater fra Batt's båretferd gjennom Namdalen og selve begravelsen med minnesamvær.(6) I Namsos finner vi fortsatt Dr. Batts vei opp mot den gamle Helseheimen på Bjørum, nå barnehage, og i bymarka har vi Batt-stien opp til hytta hans som fortsatt eksisterer med nye eiere. Det ettermæle som dr. Batt har fått hos lokalbefolkningen, er kanskje det beste beviset på at hans stadige arbeid med å bli en bedre lege lyktes.

Litteratur

1. Digitalarkivet. *Folketellinger Flekkefjord 1865 og 1875*.
2. Larsen, Ø. red. *Norges leger I-V*. Oslo: Den norske legeförening, 1996.
3. Holst, A, nekrolog. *Tidsskr nor Lægeforen* 1932; 52 : 607-8.
4. Krekling S: *Namdal sykehus 1848–1973*. Namsos 1973.
5. Solum G: *Det grenseløse sykehus. Namdal sykehus 150 år*. Namsos 1982.
6. *Nordtrønderen og Namdalen og Namdal Arbeiderblad*. April 1932.

Ikke publisert materiale:

7. Sykehusmuseet ved Namdalsmuseet, Namsos: Dr. Batt's notatbøker fra reiser.
8. Sykehusmuseet ved Namdalsmuseet, Namsos: Foto.
9. Personlige meddelelser fra pasienter.

Takk for hjelp og teknisk bistand fra Informasjonsavdelingen, Sykehuset Nord-Trøndelag ved Trond G.Skillingstad, trond.skillingstad@hnt.no.

*Odd Øyvind Moen
Hildrum alle 14
7800 Namsos
odo-moe@online.no*